

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง การปลูกจิตสำนึกให้รู้จักคุณค่าของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนให้สามารถช่วยพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้อย่างต่อเนื่องดังนั้นประเทศใดที่ประกอบด้วยกำลังคนที่มีการศึกษาสูง ประชากรย่อมมีสติปัญญาและความคิดสร้างสรรค์มาเป็นเงาตามตัว แต่สภาพปัจจุบันคุณภาพการศึกษาไทยมีมาตรฐานค่อนข้างต่ำ เมื่อเปรียบเทียบกับคุณภาพมาตรฐานการศึกษาของอีกหลายประเทศในระดับเดียวกัน ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (รุ่ง แก้วแดง, 2543, หน้า 45)

การเปลี่ยนแปลงเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา ไม่อาจแยกออกจากกันได้เด็ดขาดว่าเป็นยุคอดีตยุคปัจจุบันและยุคอนาคตแต่จะมีลักษณะที่คาบเกี่ยวและมีความสัมพันธ์ต่อกันเสมือนอยู่บนเส้นตรงเดียวกันกระแสการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาที่เราคาดหมายว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตก็เช่นกันก็อาจมีกระแสหลักอยู่หลายประเด็นที่ได้เกิดมาในอดีตแล้วดำเนินสืบต่อมาในปัจจุบันและอาจต่อเนื่องไปในอนาคตก็ได้ หรืออาจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ในอนาคตก็ได้ (สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์, 2547, หน้า 3) ภายใต้อิทธิพลผลกระทบของกระแสโลกาภิวัตน์และระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเสรีได้เกิดการเปลี่ยนแปลงใหญ่ไปทั่วโลกในช่วงสิบปีหลังสงครามเย็น (ตั้งแต่ ค.ศ. 1990 หรือ พ.ศ. 2533) อันได้แก่ ระบบการเมืองระหว่างประเทศจากประเทศมหาอำนาจ ระบบการค้าโลก ระบบทุนและระบบการเงินระหว่างประเทศ ทำให้ต้องการระบบและนโยบายที่ทันสมัย การกำหนดทำให้ระบบการศึกษาต้องผลิตนักวิชาการและนักบริหารรวมทั้งองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องทันเหตุการณ์ การกำหนดยุทธศาสตร์ที่จะให้คนไทยร่วมกันสร้างองค์ความรู้และเทคโนโลยีใหม่ตลอดเวลา (เกษม วัฒนชัย, 2545, หน้า 13-15) ตลอดจนการพัฒนาตนเองให้มีศักยภาพเพียงพอต่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพในสังคมที่เปลี่ยนแปลง เกิดความร่วมมือและแข่งขันได้อย่างเหมาะสมทัดเทียมนานาประเทศ โดยที่ยังคงสามารถดำรงความเป็นไทย (คณะกรรมการปฏิรูประบบการศึกษา, 2542, หน้า 1)

ประเทศที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาในแถบยุโรปและสหรัฐอเมริกาตระหนักและให้ความสำคัญในการจัดการศึกษาให้กับประชาชนค่อนข้างสูง สามารถใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือ

ในการพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนให้มีศักยภาพเต็มสมบูรณ์ตามอัตภาพของแต่ละคน การที่จะพัฒนาประเทศก้าวไปข้างหน้าในอนาคตก็จะสามารถทำได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนในขณะที่หลายประเทศในแถบเอเชีย และอัฟริกายังคงปรากฏสภาพของประชาชนที่ด้อยประสิทธิภาพด้อยสติปัญญาและตกอยู่ในสถานะประเทศผู้ตามอาจส่งผลกระทบในทางลบที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ในอนาคต

การพัฒนาการจัดการศึกษาจึงเป็นการเตรียมการรับสถานการณ์การแข่งขันในอนาคตที่ค่อนข้างจะส่งผลดีต่อการพัฒนาประเทศไทยในระดับมหภาค มีการรวมตัวกันทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนผลักดันให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 23 การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้ง ความรู้ คุณธรรมกระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ในเรื่อง คือ 1) ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม 2) ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี 3) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา 4) ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษา 5) ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

การประเมินผลนักเรียนนานาชาติ PISA ปี 2552 ของประเทศสมาชิก OECD (Organization for Economic and Co-operation Development) องค์กรเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา กล่าวไว้ว่าจาก 65 ประเทศโดยประเมินใน 3 ด้าน ได้แก่ การอ่าน คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ผลการประเมินการอ่านจีนมีคะแนนเฉลี่ยอันดับ 1 ได้ 556 คะแนน รองลงมา คือ เกาหลีและฟินแลนด์ ส่วนฮ่องกง สิงคโปร์ ญี่ปุ่น มีคะแนนอยู่ในกลุ่ม Top Ten นักเรียนไทยมีคะแนนเฉลี่ย 421 อยู่ในตำแหน่งที่ 47-51 จาก 65 ประเทศ และพบว่า นักเรียนในกรุงเทพฯ และปริมณฑลมีทักษะการอ่านสูงกว่าทุกภาคโดยเฉพาะโรงเรียนสาธิตสำหรับผลการประเมินคณิตศาสตร์จีนมีคะแนนสูงสุด 600 คะแนน รองลงมา คือ สิงคโปร์ ฮ่องกง เกาหลีไทเป ส่วนฟินแลนด์ ญี่ปุ่นอยู่ในกลุ่ม Top Ten นักเรียนไทยอยู่ในกลุ่ม 48-52 จาก 65 ประเทศ มีคะแนน 496 คะแนนนักเรียนในกรุงเทพฯ และปริมณฑลเรียนรู้อคณิตศาสตร์สูงกว่าภาคอื่น ๆ โดยโรงเรียนสาธิตมีคะแนนเทียบเท่ามาตรฐานนานาชาติ ส่วนผลการประเมินวิทยาศาสตร์จีนมีคะแนนสูงสุด 575 คะแนน รองลงมา คือ ฟินแลนด์ ฮ่องกง สิงคโปร์ ญี่ปุ่น เกาหลีนักเรียนไทยอยู่ในตำแหน่ง 47-49 จาก 65 ประเทศ คะแนน 425 คะแนนโรงเรียนสาธิตมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดเทียบเท่ากับมาตรฐานนานาชาติ (อภิชาติ ศรีภาค, 2555) และในปี 2555 ประเทศสิงคโปร์

(Singapore) อยู่ในอันดับที่ 2 ของโลก และอันดับ 1 ของอาเซียน มีคะแนนด้านคณิตศาสตร์ 573 คะแนน จากค่าเฉลี่ย 494 คะแนน มีคะแนนด้านการอ่าน 542 คะแนน จากค่าเฉลี่ย 496 คะแนน มีคะแนนด้านวิทยาศาสตร์ 551 คะแนน จากค่าเฉลี่ย 501 คะแนน ประเทศเวียดนาม (Vietnam) เข้าร่วมโครงการครั้งแรก อยู่ในอันดับที่ 17 ของโลก และอันดับ 2 ของอาเซียน มีคะแนนด้านคณิตศาสตร์ 511 คะแนน จากค่าเฉลี่ย 494 คะแนน มีคะแนนด้านการอ่าน 508 คะแนน จากค่าเฉลี่ย 496 คะแนน มีคะแนนด้านวิทยาศาสตร์ 528 คะแนน จากค่าเฉลี่ย 501 คะแนน ประเทศไทย (Thailand) เข้าร่วมโครงการนี้เป็นครั้งที่ 5 อยู่ในอันดับที่ 50 ของโลก และอันดับ 3 ของอาเซียน มีคะแนนด้านคณิตศาสตร์ 427 คะแนน จากค่าเฉลี่ย 494 คะแนน มีคะแนนด้านการอ่าน 441 คะแนน จากค่าเฉลี่ย 496 คะแนน มีคะแนนด้านวิทยาศาสตร์ 444 คะแนน จากค่าเฉลี่ย 501 คะแนน สำหรับประเทศไทยผลการวิจัยชี้บอกว่าระบบการศึกษาของชาติยังไม่สามารถเตรียมนักเรียนให้มีความรู้และทักษะใหม่ ๆ ที่จำเป็นสำหรับการเป็นประชาชนที่มีคุณภาพในอนาคตได้อย่างพอเพียงผลที่นักเรียนแสดงออกมายังอยู่ในระดับที่ไม่น่าพึงพอใจนักเพราะนักเรียนยังมีความรู้ความสามารถค่อนข้างอยู่ในระดับต่ำและข้อมูลก็ชี้ให้เห็นว่าผลของการศึกษาไม่ได้ขึ้นอยู่กับตัวนักเรียน ครูหรือหลักสูตรการศึกษา เพียงลำพัง หากแต่ขึ้นกับตัวแปรอื่น ๆ มากมายบางตัวแปรสามารถแก้ไขปรับปรุงได้ในระดับปฏิบัติหลายตัวแปรต้องการการปรับเปลี่ยนในระดับนโยบาย เป็นต้นว่าค่าใช้จ่ายทางการศึกษาสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว เป็นต้น ระดับนโยบายจึงต้องพิจารณาตัวแปรต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้เพื่อที่จะได้นำมาจัดการเพื่อให้ระบบการศึกษาของชาติสามารถให้การศึกษามาตรฐานเพื่อให้เตรียมเยาวชนให้เป็นประชาชนที่มีคุณภาพในอนาคตเพื่อให้เข้าใกล้มาตรฐานที่จะทำให้สามารถแข่งขันได้ในสังคมโลก ซึ่งถือว่าผลของ PISA สามารถบอกผลของการศึกษาที่มีต่อประสิทธิภาพและคุณภาพของประชาชนสำหรับการอยู่ในสังคมในอนาคตตั่งนั้นผลการวิจัยของโครงการนี้ อย่างน้อยก็พอจะบอกได้ว่าระบบการจัดการศึกษาดีพอที่จะวางพื้นฐานให้แก่ประชาชนในอนาคตหรือไม่ เพียงใด (ธีรดิษฐ์ บันเทิง, 2555)

อย่างไรก็ตามการดำเนินงานการพัฒนาและยกระดับโรงเรียนมาตรฐานสากล (World class standard school) โดยดำเนินการพัฒนา 5 ด้าน ดังนี้ 1) พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาที่เทียบเคียงกับหลักสูตรมาตรฐานสากลโดยนำจุดเด่นจากหลักสูตรต่าง ๆ เช่น หลักสูตร English Program (EP), Mini English Program (MEP), International English Program (IEP) หรือ International Baccalaureate (IB) หลักสูตรความเป็นเลิศเฉพาะทาง (วิทย์-คณิต ภาษา อาชีพ ดนตรี กีฬา) โดยทุกหลักสูตรปรับเนื้อหาวิชาพื้นฐานต่าง ๆ ให้มีความเข้มข้นเทียบเคียงกับมาตรฐานสากล จัดกิจกรรมการเรียนการสอน/กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน/รายวิชา

เพิ่มเติม4วิชา ได้แก่ ทฤษฎีองค์ความรู้ (Theory of Knowledge) การเขียนความเรียงขั้นสูง (Extended Essay) โลกศึกษา (Global Education) และการสร้างโครงการ (Create Project Work) 2) พัฒนาการเรียนสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์ โดยใช้ภาษาอังกฤษ 3) พัฒนาครูผู้สอนพัฒนาครูผู้สอนในสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศที่2 (ภาษาจีน ภาษาฝรั่งเศส ภาษาญี่ปุ่น และอื่น ๆ) พัฒนาครูผู้สอนสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์-วิทยาศาสตร์เพื่อใช้ภาษาอังกฤษในการจัดการเรียนการสอน 4) พัฒนาผู้บริหารโรงเรียนพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนมาตรฐานสากลร่วมกับสำนักพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีหลักสูตรการพัฒนา ดังนี้ พัฒนาศักยภาพการใช้ IT และภาษาอังกฤษจำแนกตามศักยภาพผู้บริหารในแต่ละด้าน โดยใช้โปรแกรม WCSSR การพัฒนาโรงเรียนสู่มาตรฐานสากล และการพัฒนาระบบการบริหารจัดการคุณภาพ 5) พัฒนาระบบการบริหารโรงเรียนพัฒนาบุคลากรหลักของโรงเรียนมาตรฐานสากลเกี่ยวกับการจัดทำแผนกลยุทธ์โรงเรียนมาตรฐานสากล (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553, หน้า 4-6)

การศึกษากับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน 2558 การขับเคลื่อนการศึกษาในประเทศไทย โดยที่การจัดการและการให้บริการการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างต่อเนื่องและทั่วถึงเพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีความเข้มแข็งทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง เป็นแนวคิดหลักของการปฏิรูปการศึกษาและยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพในการแข่งขันของประเทศไทย รัฐบาลไทยได้ให้ความสำคัญแก่การแก้ไขปัญหาพื้นฐานระยะยาวของประเทศ พร้อมทั้งให้ความสำคัญต่อคุณภาพการศึกษาของประเทศ โดยเฉพาะผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของนักเรียนในวิชาสำคัญ เช่น ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ที่อาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนไทยและความสามารถในการแข่งขันกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดบทบาทการดำเนินงานด้านต่างประเทศเชิงรุก โดยเน้นการกระชับความสัมพันธ์และการขยายความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน และในภูมิภาคเอเชียภายใต้กรอบความร่วมมือด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะกรอบความร่วมมือด้านการศึกษา เนื่องจากการศึกษาเป็นรากฐานสำคัญในการขับเคลื่อนความเจริญรุ่งเรืองของประเทศไทยและภูมิภาค ในกรอบความร่วมมือด้านการศึกษาอาเซียน ความร่วมมือดังกล่าวเป็นไปในทิศทางที่สอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปการศึกษาของประเทศสมาชิกอาเซียน ซึ่งประกอบด้วย การปรับปรุงในเชิงปริมาณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขยายโอกาสทางการศึกษา การยกระดับคุณภาพการศึกษา การนำโครงสร้างพื้นฐานสิ่งอำนวยความสะดวกและเทคโนโลยีการสื่อสารเข้ามารองรับการขยายโอกาสและการยกระดับคุณภาพการศึกษา ตลอดจนการบริหารจัดการศึกษาในเชิงคุณภาพและ

การจัดทำแผนการศึกษาความร่วมมือด้านการศึกษาและการพัฒนาผู้นำเยาวชน หนทางสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนอย่างยั่งยืน กระทรวงศึกษาธิการได้ร่วมมือกับกรมอาเซียนกระทรวงการต่างประเทศในการเสริมสร้างบทบาทของประเทศไทยในการดำเนินบทบาทนำในการขับเคลื่อนความร่วมมือด้านการศึกษาทุกระดับในกรอบอาเซียน โดยอาศัยกลไกการศึกษาเป็นตัวขับเคลื่อน การสร้างประชาคมอาเซียนใน 3 เสาหลัก ได้แก่ เสาหลักการเมืองและความมั่นคงเสาหลักเศรษฐกิจและเสาหลักสังคมและวัฒนธรรมการขับเคลื่อนความร่วมมือด้านการศึกษา ดังนี้

- 1) การสร้างความร่วมมือภายใต้กรอบอาเซียน ในลักษณะการร่วมแบ่งปันค่าใช้จ่ายระหว่างกัน การสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลง การจัดระบบเทียบโอนหน่วยกิตทางการศึกษา และการถ่ายโอนนักเรียน การทำวิจัย รวมถึงการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกัน
- 2) การจัดการศึกษาเพื่อเผชิญสิ่งท้าทายในอนาคต การให้ความรู้แก่เยาวชนด้านวัฒนธรรม ภาษาอังกฤษ และภาษาเพื่อนบ้าน การพัฒนาครู เน้นการพัฒนาเทคนิคการสอน การสร้างครูอาเซียนที่มีจรรยาบรรณร่วมกัน พัฒนากรอบมาตรฐานในการพัฒนาครูในโครงการต่าง ๆ การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนทุกระดับ การจัดทำกรอบมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- 3) การศึกษาเพื่อเสริมสร้างความ เป็นอาเซียน การจัดการศึกษาทุกระดับเพื่อเกิดความรวมตัวของอาเซียน การจัดทำหลักสูตร เน้นกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย ส่งเสริมโครงการแลกเปลี่ยนนักเรียนอาเซียน (กองอาเซียน 4 กระทรวงการต่างประเทศ, 2552, หน้า 10-11)

พลวัตของสังคมในปัจจุบันบวกกับกระแสแนวโน้มที่จะมาถึงนี้ การศึกษาไทยจะดำเนิน ยุทธศาสตร์เดิม ๆ อีกไม่ได้ นั่นหมายความว่าสังคมไทยต้องการนโยบายและยุทธศาสตร์ทางการศึกษาแบบมุ่งอนาคต แนวโน้มการจัดการศึกษาในอนาคตที่หลายประเทศให้ความสำคัญ มักจะ เน้นไปที่รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองต่อกระแสโลกาภิวัตน์และเศรษฐกิจการแข่งขัน รวมไปถึงแนวโน้มการเป็นเศรษฐกิจฐานความรู้ (knowledge-based economy) แต่สำหรับ ประเทศไทยยัง “คลุมเครือ” เพราะอยู่ระหว่างเลือกว่าจะเดินหน้าหรือถอยหลัง จากปัญหาการสอน ที่มีช่องว่างระหว่างทักษะกระบวนการคิด และทักษะวุฒิทางอารมณ์ยังไม่มีคุณภาพ ด้วยสภาพ เศรษฐกิจที่มุ่งแข่งขันทำให้การจัดการศึกษามุ่งพัฒนาทางวิชาการเป็นสำคัญในขณะที่ระบบ การศึกษาไทยยังไม่สามารถพัฒนาทักษะกระบวนการคิดของผู้เรียน รวมไปถึงการใช้เทคโนโลยีใน กิจวัตรประจำวันหรือใช้ในการเรียนการสอนทำให้การปฏิสัมพันธ์ครูกับศิษย์น้อยลง ส่งผลให้ ช่องว่างทางอารมณ์จึงก่อให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าวที่นับวันจะรุนแรงขึ้นจนส่งผลให้การพัฒนาเชิง สังคมของเด็กไทยดิ่งลงเหว การสอนด้านคุณธรรม จริยธรรม ยังไม่มีคุณภาพ แนวคิดของทุนนิยมที่ มุ่งแข่งขันได้แพร่กระจายไปทั่วโลก ส่งผลผู้ประกอบการกับสถาบันการศึกษาจำนวนมากมุ่งพัฒนา

ความรู้ทางวิชาการ และประเมินผลการเรียนที่ความสามารถทางวิชาการอาจจะเลยการพัฒนา ผู้เรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรม ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาเป็นอย่างมาก นโยบายและยุทธศาสตร์ทางการศึกษาแบบมุ่งอนาคตที่ว่านี้ ควรมีการ “รวมพลัง” มีการออกแบบร่วมกันและจัดการร่วมกันที่ดี มุ่งเป้าหมายเพื่อการเรียนรู้ของเด็ก เยาวชนและพลเมืองเท่านั้น ยังหมายรวมถึงการมุ่งสร้างคนรุ่นใหม่ที่เป็นคน “อุดมความรู้คู่ความดีงาม” และมีทักษะที่หลากหลายมีความสามารถในการจัดการที่ดี เพื่อเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ และการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในอนาคตข้างหน้า เพื่อพัฒนาคนโดยใช้คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน และสถาบันการศึกษา ตลอดจนเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษาโดยยึดคุณธรรมนำความรู้ สร้างความตระหนักสำนึกในคุณค่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี มีความรู้ และอยู่ดีมีสุข เพื่อขยายสู่สังคมวงกว้าง โดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน และสถาบันการศึกษาที่กล่าวมาทั้งหมดอาจเป็นการแก้ปัญหาการศึกษาและสังคมในระยะยาว และยั่งยืน (สยามธุรกิจ, 2553)

อย่างไรก็ตาม การศึกษาในประเทศไทยไม่ว่าจะเป็นระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา หรืออุดมศึกษานั้น หน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง เช่น สถานศึกษาหรือสถาบันการศึกษายังไม่ได้คำนึงถึงทิศทางอนาคตที่ชัดเจนจึงมีปัญหาในการปฏิบัติอีกทั้งยังขาดการปรับปรุงกฎระเบียบที่จะเอื้ออำนวยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง ทำให้การศึกษาดลอดชีวิตยังไม่เป็นวิถีชีวิตของคนในชาติด้วยเหตุผลนี้ผู้วิจัยสนใจจะศึกษาอนาคตภาพการจัดการมัธยมศึกษาของประเทศไทยในสองทศวรรษหน้าเพื่อจะให้เห็นภาพการจัดการมัธยมศึกษาในอนาคตว่าควรมีลักษณะอย่างไร มีรูปแบบการจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาเป็นอย่างไร

คำถามการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีคำถามสำหรับการวิจัย 2 ข้อดังนี้

1. สภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการจัดการมัธยมศึกษาของประเทศไทยเป็นอย่างไร
2. อนาคตภาพของการจัดการมัธยมศึกษาของประเทศไทยในสองทศวรรษหน้าที่พึงประสงค์มีลักษณะอย่างไร

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการมัธยมศึกษาของประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาอนาคตภาพการจัดการมัธยมศึกษาของประเทศไทยในสองทศวรรษหน้า

ความสำคัญของการวิจัย

1. ผลการวิจัยจะทำให้เป็นข้อมูลในอนาคตเพื่อการตัดสินใจวางนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการเพื่อพัฒนาการจัดการมัธยมศึกษาในอนาคต
2. ผลการวิจัยจะทำให้เป็นข้อมูลเพื่อการดำเนินงานการจัดการมัธยมศึกษาเป็นภาพอนาคต
3. ผลการวิจัยเป็นแนวทางให้การจัดการมัธยมศึกษาประยุกต์ใช้ เพื่อการพัฒนาการศึกษาชั้นนำในอนาคต

ขอบเขตการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการมัธยมศึกษาของประเทศไทย ดำเนินการตามลำดับดังต่อไปนี้

1. การศึกษาและวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการมัธยมศึกษาของประเทศไทย

ผู้วิจัยทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมาและสภาพปัจจุบันของการจัดการมัธยมศึกษา การจัดการศึกษาไทย การมัธยมศึกษาของไทย การจัดการมัธยมศึกษา บริบทสังคมในอนาคตและอนาคตศึกษา ทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) สรุปความเป็นมาในอดีต สภาพปัจจุบัน เพื่อให้ได้องค์ประกอบการจัดการศึกษาของมัธยมศึกษาในประเทศไทยคือ สารระเนื้อหาหลักสูตรในการศึกษาการบริหารการศึกษาครูสถานศึกษาและสภาพแวดล้อม การจัดการเรียนการสอนสื่อการสอน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนเพื่อสร้างแบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับแนวโน้มตามองค์ประกอบการจัดการมัธยมศึกษาของประเทศไทยคือ สารระเนื้อหาหลักสูตรในการศึกษาการบริหารการศึกษาครูสถานศึกษาและสภาพแวดล้อม การจัดการเรียนการสอน สื่อการสอน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน

2. ประชากร

ประชากร ได้คัดเลือกผู้เชี่ยวชาญแบบเจาะจง (Purposive sampling) (ยุทธ ไถยวรรณ, 2545, หน้า 111) ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 20 ท่าน และมีเกณฑ์การเลือกผู้เชี่ยวชาญมีคุณสมบัติ ดังนี้

- 2.1 เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการบริหารการศึกษามัธยมศึกษาตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป
- 2.2 เป็นผู้ที่มีประสบการณ์การจัดการมัธยมศึกษา
- 2.3 มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก

3. เทคนิคที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยประยุกต์ใช้เทคนิควิธี EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) โดยกำหนดแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นตามกระบวนการวิจัย เพื่อนำไปสัมภาษณ์เก็บข้อมูลด้วยตนเอง ตามขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

3.1 แบบสัมภาษณ์ โดยวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญได้มองภาพปัจจุบันและอนาคต ตลอดจนทางเลือกสำหรับอนาคตภาพการจัดการมัธยมศึกษาของประเทศไทยในสองทศวรรษหน้า โดยให้มองภาพอนาคตที่พึงประสงค์ (Optimistic Realistic: O-R) และภาพอนาคตที่ไม่พึงประสงค์ (Pessimistic Realistic: PR) ทั้งนี้ ผู้วิจัยติดต่อขอความอนุเคราะห์เพื่อขอคำแนะนำและสัมภาษณ์ทั้งนี้เปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญทุกท่านได้มีอิสระในการมองภาพ (Scenario) อย่างเต็มที่ครอบคลุมประเด็นที่ต้องการศึกษาตามองค์ประกอบ ผู้วิจัยปรับแนวทางการสัมภาษณ์ในลักษณะกิ่งโครงสร้าง ประเด็นการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย

- 3.1.1 สารเนื้อหาหลักสูตรในการศึกษา
- 3.1.2 การบริหารการศึกษา
- 3.1.3 ครู
- 3.1.4 สถานศึกษาและสภาพแวดล้อม
- 3.1.5 การจัดการเรียนการสอน
- 3.1.6 สื่อการสอน
- 3.1.7 คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน

โดยแบบสัมภาษณ์ได้ผ่านการตรวจสอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาทุกขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย การจดบันทึก เครื่องบันทึกเสียง เครื่องบันทึกภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหวที่ต้องใช้ประกอบกันเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการสัมภาษณ์มากที่สุด

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) จากการสัมภาษณ์เป็นแบบสัมภาษณ์ปลายเปิดและเจาะลึก (In-Depth interview) ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาอนาคตภาพการจัดการมัธยมศึกษาของประเทศไทยในสองทศวรรษหน้า

1. ศึกษาอนาคตภาพการจัดการมัธยมศึกษาของประเทศไทยในสองทศวรรษหน้า

ผู้วิจัยนำผลการสัมภาษณ์ที่มีแนวโน้มเหตุการณ์ที่ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องเหมาะสมในองค์ประกอบ สาระเนื้อหาหลักสูตรในการศึกษาการบริหารการศึกษาครูสถานศึกษาและสภาพแวดล้อม การจัดการเรียนการสอน สื่อการสอน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนจากขั้นตอนที่ 1 มาสังเคราะห์จัดระบบเพื่อประยุกต์และดำเนินการตามแนวเทคนิควิจัยแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) ซึ่งเป็นแบบวิจัยที่ ดร.จุมพล พูลภัทรชีวิน (2530, หน้า 461) เป็นผู้พัฒนาขึ้นในปี พ.ศ. 2522 เป็นเทคนิคการวิจัยที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างเทคนิควิธี EFR (Ethnographic Futures Research) และเทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) เข้าด้วยกัน

2. ประชากร

ประชากร ได้คัดเลือกผู้เชี่ยวชาญแบบเจาะจง (Purposive sampling) (ยุทธโกยวรรณ, 2545, หน้า 111) ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 20 ท่าน และมีเกณฑ์การเลือกผู้เชี่ยวชาญมีคุณสมบัติ ดังนี้

- 2.1 เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการบริหารการศึกษามัธยมศึกษาตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป
- 2.2 เป็นผู้ที่มีประสบการณ์การจัดการมัธยมศึกษา
- 2.3 มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 แบบสอบถามโดยใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ โดยใช้เทคนิควิธี EDFR โดยทำเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน

ตอนที่ 1 สอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับเพศอายุ ประสบการณ์การทำงานตลอดจนวุฒิทางการศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมประวัติและวิเคราะห์สถานภาพของผู้เชี่ยวชาญ

ตอนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับอนาคตภาพการจัดการมัธยมศึกษาของประเทศไทย ในสองทศวรรษหน้าแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

3.2 สร้างแบบสอบถามรอบที่ 2 นำคำตอบจากการสอบถามผู้เชี่ยวชาญรอบที่ 1 มาคำนวณหาค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Inter Quartile Range) ของแต่ละข้อและปรับปรุงข้อความให้ชัดเจน สร้างแบบสอบถามฉบับใหม่ โดยใช้ข้อความเดิมแต่เพิ่มข้อมูลทางสถิติเกี่ยวกับผู้เชี่ยวชาญเลือกตอบว่าเป็นอนาคตที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ ตำแหน่งของค่ามัธยฐาน ช่วงของค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ของผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านตอบแบบสอบถามรอบที่ 1 ในการตอบแบบสอบถามรอบนี้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านจะทราบว่าตนมีความคิดเห็นแตกต่างจากกลุ่มหรือไม่อย่างไร ถ้าเห็นด้วยยืนยันคำตอบเดิม ไม่เห็นด้วยให้แสดงเหตุผลประกอบยืนยัน

3.3 หากผู้เชี่ยวชาญยังมีความเห็นที่ไม่สอดคล้องกัน ผู้วิจัยจะดำเนินการในรอบต่อไป ดังเช่นที่กล่าวไว้ในขั้นตอนที่ 3.2 จนกว่าผู้เชี่ยวชาญจะเห็นสอดคล้องกันในทุกประเด็น

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 ค่าร้อยละ (Percentage)

5.2 ค่ามัธยฐาน (Median)

5.3 ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Inter Quartile Range)

นิยามศัพท์เฉพาะ

เทคนิค Delphi หมายถึง ขบวนการรวบรวมความคิดเห็นหรือการตัดสินใจเรื่องใดเรื่องหนึ่งเกี่ยวกับอนาคตจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและมีความถูกต้องน่าเชื่อถือมากที่สุด

เทคนิคการวิจัย EFR (Ethnographic Futures Research) หมายถึง เทคนิคการวิจัยอนาคตภาพและค่านิยมต่าง ๆ เกี่ยวกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม โดยการสัมภาษณ์ที่มีลักษณะเฉพาะ

เทคนิคการวิจัย EDFR หมายถึง เทคนิควิจัยอนาคต โดยผสมผสานระหว่างเทคนิค EFR (Ethnographic Futures Research) กับ เดลฟาย (Delphi) เข้าด้วยกัน

การศึกษาอนาคต หมายถึง กระบวนการค้นหาความรู้จริงที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตอย่างเป็นระบบ ที่ตั้งอยู่บนแนวคิดอนาคตนิยมและเกี่ยวข้องกับทางเลือกอนาคตในรูปแบบต่าง ๆ

อนาคตภาพ หมายถึง ภาพหรือเหตุการณ์หรือคำอธิบายของแนวโน้มความเป็นไปได้ในอนาคตอย่างเป็นระบบ จากความเป็นจริงในปัจจุบันของเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตจากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญในเรื่องต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตในสองทศวรรษหน้า (ช่วงระหว่าง พ.ศ. 2557-2576) โดยมีประเด็นในการศึกษา 7 ด้าน ได้แก่ ด้านสาระเนื้อหาหลักสูตรในการศึกษาด้านการบริหารการศึกษา ด้านครู ด้านสถานศึกษาและสภาพแวดล้อม ด้านการจัดการเรียนการสอนสื่อการสอน และด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน

ภาพปัจจุบัน หมายถึง เหตุการณ์ที่เป็นข้อเท็จจริงที่ปรากฏในช่วงระยะเวลาของการวิจัยระหว่าง พ.ศ. 2555-2557

ทศวรรษ หมายถึง ช่วงเวลาในรอบ 10 ปี ช่วงใดช่วงหนึ่ง

มัธยมศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาหลังระดับประถมศึกษาและก่อนระดับอุดมศึกษา ผู้เรียนอยู่ในช่วงอายุ 12-17 ปี ที่สังกัดสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

การจัดการมัธยมศึกษา หมายถึง การบริหารจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา โดยมุ่งพัฒนาสาระเนื้อหาหลักสูตรในการศึกษาการบริหารการศึกษา ครู สถานศึกษาและสภาพแวดล้อมการจัดการเรียนการสอนสื่อการสอน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในอนาคต

ผู้เชี่ยวชาญ หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจ มีประสบการณ์โดยตรงและเป็นที่ยอมรับนับถือในด้านการบริหารและเป็นนักวิชาการด้านมัธยมศึกษา